KOYUN VE KEÇİLERDE BESLEME İLE İLGİLİ HASTALIKLAR

Ağız Sütü Eksikliği:

Yavruların ağız sütü içememeleri, az içmeleri veya ağız sütünün içerik olarak yetersiz olması sonucunda ölmeleri ile ortaya çıkan bir problemdir.

Ağız sütünün (Kolostrum) yavrular tarafından alındığının bilinmesi, bu yönde gözlenmesi, gerekirse elden içirilmesi gerekir. Doğumdan önce (yaklaşık 1 ay önce) annelerin aşılanması yavruların korunmasını sağlar. Yine de doğumdan sonra yavrulara hazır antiserum enjeksiyonu yapılması da koruyucu hekimlik yönünden faydalı olur.

Beyaz Kas Hastalığı:

Yavrularda kasların bozulması sonucu ortaya çıkan bir hastalıktır. Yavrular zayıf, topal ve kambur olurlar. Kalp kası da etkilendiği için çoğunlukla ölümle sonuçlanır.

Selenyum ve E vitamini eksikliği sonucunda ortaya çıktığı için, bu kombinasyonu içeren enjeksiyonların yapılması, annelerin yemlerine E vitamini ve Selenyum katılması gerekir.

Beslemeyle İlgili İshaller:

Genellikle öksüz yavrularda görülür. Bol sıvı ile birlikte ishal kesici, ishalden kaybedilenlerin yerine getirilmesini sağlayıcı tozlar içirilmelidir.

Ayrıca; kötü kaliteli yemler, yem değişiklikleri, zehirli otlar, mikroplu sular ishale sebep olabilir.

Raşitizma:

Yavrularda, fosfor ve D vitamini eksikliği sonucunda, özellikle uzun kemiklerin bükülmesi ile ortaya çıkan bir hastalıktır.

Kalsiyum ve fosfor oranının dengesizliği veya emilim bozuklukları da raşitizmaya sebep olur. Yemin dengelenmesi ve D vitamini enjeksiyonlarıyla erken dönemde çözüm sağlanabilir.

Gebelik Toksemisi:

Çok yavru doğuran ırklarda söz konusu olan, annenin enerjisinin birden fazla yavruya yetmediği durumlarda ortaya çıkan bir hastalıktır. Bu hastalık birden fazla yavru taşıyan gebe koyun ve keçilerde ortaya çıktığı için, çoğunlukla hem anneyi, hem de yavruları kaybederiz. Gebeliğin son ayında annelere yüksek enerjili yem veya enerji ön maddeleri içeren yem katkıları verilerek önlenir. Bazen anneyi kurtarmak için, ilaçla yavru attırılması da çare olabilir. Önerilen her zaman koruyucu yardımlardır.

Süt Humması (Doğum Felci, Kalsiyum Eksikliği):

Daha çok yaşlı annelerde, titreme ve yatıp kalkamama şeklinde ortaya çıkan bir hastalıktır. Doğumdan önce veya sonra görülebilir. Kalsiyum eksikliği, kalsiyum emilimini bozan etmenler hastalık sebebidir. Yaşlı annelerde kalsiyum emilimi ve kullanımı bozulduğundan daha sıklıkla görülür.

Önlem için; kalsiyum ve fosfor dengesine dikkat edilmelidir. D vitamini enjeksiyonu yararlı olur. Hastalık meydana geldiğinde kalsiyum enjeksiyonları ile tedavisi mümkündür.

Çayır Tetanisi (Magnezyum Eksikliği, Süt Tetanisi):

Annelerin otladığı çayırlardaki otların Magnezyum ’dan yoksun olması, yeni büyümekte olan taze otların magnezyum içeriğinin çok düşük olması bu hastalığa sebep olur.

Özellikle ilkbaharda hızla büyüyen otlar magnezyumdan fakir olurlar. Ayrıca magnezyumun emilimini engelleyen birçok faktör de bu hastalığa yol açabilir. Hayvan yatar ve titrer. Magnezyum içeren yem katkıları önleyici olarak kullanılır. Magnezyum içeren yalama taşları, yalama kovaları yararlı olur. Tedavisi vardır. Damar içi magnezyum verilmesi hızla iyileşmeyi sağlar.

Guatr:

İyot eksikliği veya emiliminin engellenmesi kuzu ve oğlaklarda guatr hastalığına yol açar. Lahana, karnabahar yapraklarının yedirilmesi ile ortaya çıkan yavrularda çene altında şişlik veya ölü doğum ile sonuçlanan bir hastalıktır. Çoğunlukla tüysüz, ölü yavru doğar. Guatr'a sebep olan lahana, karnabahar yapraklarının verilmemesi önleyici olarak yeterlidir. Yemlere iyot katılması, iyot içeren yalama kovaları yararlıdır.

Ketosis:

Sağılmakta olan annelerde enerji eksikliği sebebiyle, iştahsızlık ve sinirsel belirtiler ile ortaya çıkan bir hastalıktır.

Anneler yavrularına yeterince laktoz (süt şekeri) verebilmek için sütteki laktoz seviyelerinden taviz vermezler. Ancak; enerjileri yetmediğinde zayıflama ve yağların erimesi sonucu keton cisimcikleri oluşur. Keton cisimciklerinin aşırı miktarda artması ve kana karışması ile ketosis hastalığı oluşur. Önleyici olarak enerji ön maddeleri yani, enerjiye dönüşen maddeler yeme katılır. Hastalık oluştuğu zaman ise tedavisi mümkündür. Gebeliğin sonuna doğru kademeli olarak, taneli yemlerin arttırılması hastalığın oluşmasını önler.

Asidoz:

İşkembede sindirimi bakteriler gerçekleştirir. Bakterilerin bir kısmı nişastalı yemleri sindirerek laktik asit oluştururlar. Diğerleri ise bu oluşan asitleri vücuda yararlı hale getirirler. Bakterilerin dengesinin bozulması sonucu ise asitleri alıp, kullanarak işe yarar hale getiren bakteriler ölür. Asit kullanılamaz. Buna sebep olan aşırı taneli yemler, ince öğütülmüş nişasta kaynakları ve buna karşılık otların (selüloz kaynaklarının) az olmasıdır.

Asidoz sonunda, iştahsızlıktan ölüme kadar varan problemler meydana gelir. Koyun veya keçilere ekmek verilmesi, alışık olmadıkları şekilde meyve artıkları ya da patates verilmesi, ani yem değişiklikleri hastalık sebebidir. Bunları önlemek ise başlıca önlemdir. Yemlerin ince öğütülmüş olmasından kaçınmak gerekir. Yemlerde ani değişiklikler kesinlikle tavsiye edilmez.

Hastalık iştahsızlık, ishal, yatma veya şok ile kendini gösterebilir. Erken müdahalede tedavisi mümkündür.

Ayrıca; koruyucu olarak barınaklara serbest ulaşımlı yemek sodası konulması büyük ölçüde yarar sağlar. Mermer tozu ve magnezyum oksit'in yemlere katılması asidi engelleyici etki yapacağından yararlı olur. Önlem için ilk yapılacak iş hayvanların önünden yemleri kaldırmaktır.

Şişme (Karın Şişmesi):

Genellikle baklagil otlarının yeşil ve taze olarak yenmesiyle ortaya çıkar. İşkembede gaz toplanır. Acilen müdahale edilmezse hayvan solunum durmasından ölebilir. Köpük giderici, şişlik durumları için hazırlanmış ilaçların bulundurulması ve derhal içirilmesi en uygun yöntemdir. Müdahalede geç kalmamak için bu ilaçların hazırda bulundurulması, gür olarak çıkmış taze otların bulunduğu yerlerde otlatmama koruyucu önlemlerin başında gelir.

İdrar Taşları (Böbrek Taşları, İdrar Kesesi Taşları) :

Erkeklerde idrar yolunu tıkayan taşlar çok tehlikelidir. İdrar kanalı bir (S) şeklinde kıvrım yapar. Genellikle kıvrım bölümünde tıkanmalar idrar kesesi yırtılmasına varacak boyutta büyük problem yaratabilir. Kıvrımdan geçebilen küçük taşlar penis ucuna kadar ilerleyip, çav derisindeki tüylerde birikebilirler.

Taş oluşumuna, yüksek oranda fosfor içeren yemler neden olur.

Kalsiyum eksikliği ve fosfat fazlalığı ile birlikte oluşan kalsiyum fosfat veya magnezyum amonyum fosfat taşları, kum veya taş şeklinde görülürler. A vitamini eksikliği de taş oluşumuna yardımcı olur. Su alımındaki eksiklikler, taş oluşumuna sebep olan etkendir. Taneli yemlerin yem formülünde fazla yer tutması da taş oluşumunu arttırır.

Taşların tedavisi genellikle cerrahidir. Önlemek için; A vitamini ve tuzun yemlere katılması, rasyondaki kalsiyum ve fosfor oranının doğru olması gerekir. Yemlere amonyum klorür katılması da önleyici rol oynar. Yeterince bol ve temiz su sağlanması şarttır.

Posthitis:

Erkeklerde çav derisinin yangısıdır. Yüksek proteinli yem yiyen erkeklerin, özellikle yemlerde yoncanın çok olması sonucunda, çav derisi tahriş olur. Tahriş olmuş deriye mikropların yerleşmesi (Corynebacterium renale) sonucunda yangı başlar. Çav derisi şiş, ağrılı hale gelir. Hatta yara olur. Erkekler aşım yapamaz. İştahsızlık baş gösterir. İleri durumlarda penisi dışarı çıkaramazlar. Deri ucundaki tüylerin kırpılması, temizlenmesi ve merhem sürülmesi ile tedavi edilebilir. Koruma amacıyla derhal proteini düşük rasyona geçmek, özellikle yonca veriliyorsa, yoncadan vazgeçmek yerinde olur.

Laminitis (Arpalama, Hamurlama Sonucu Topallık):

Asidoz veya sürekli asidoz (kronik asidoz) sonucu ortaya çıkan topallık sorunudur. Laminitis (Topallık) asidozu takip ederek oluşan bir hastalık olduğu gibi meme yangısı (mastitis), rahim iltihabı (metritis) gibi hastalıklar ile, doğumu takip eden günlerde de meydana gelebilir.

Topallık ile birlikte tırnakların aşırı uzaması, tırnağın canlı kısma birleştiği yerde yangı, kızarıklık, ileri vakalarda tırnak üzerinde yuvarlak, yüzük şeklinde çizgilerle kendini gösteren bir hastalıktır. İlk oluştuğunda tedavisi mümkündür ve başarılı olur. Tedavide gecikme olursa hayvan dizlerinin üstünde yürümeye çalışır. Çünkü ön ayaklar daha çok hasar görür.

Listeriosis:

Yavru atmaya sebep olan, sinirsel belirtilerle ortaya çıkan, insanlara da bulaşabilen bir hastalıktır. Asıl sebebi Listeria denen mikroorganizmadır. Özellikle, bozuk silaj yedirilen sürülerde dikkati çeken bir problemdir. Dudakların titremesi, iştahsızlık, yutma zorluğu, sallantılı yürüyüş ile kendini gösteren hastalık genellikle ölümle sonuçlanır. Hastalık erken safhada yakalanırsa antibiyotikle tedavi şansı olabilir. Başka hastalıklarla karışabilir. Teşhis için laboratuvar tahlili şarttır. Tedavi girişimleri çoğunlukla başarılı olmaz. Hastalıktan şüphelenildiği zaman ilk iş olarak silajı hayvanların önlerinden kaldırmak gerekir. Bozuk silajdan kaçınmak şarttır.

Polioencephalomalacia (Serebrokortikal nekroz = Eğrelti otu zehirlenmesi)

Eğrelti otu koyun ve keçilerin yediği bir ot değildir. Ancak; başka yiyecek bir şey bulamadıklarında ve aç kaldıklarında yerler. Eğrelti otunun içerisindeki bir enzim Thiaminin (B_1 vitamini) kullanımını engeller. B_1 vitamini sinirleri koruyan vitamin olduğundan eksikliği sinirsel belirtilere sebep olur. Nadir görülen, başka hastalıklarla karışan bir durumdur. B_1 vitamini enjeksiyonları ile tedavi sağlanır.

Enterotoksemi (Çelerme):

Bu hastalığa karşı aşılanmamış koyun ve keçilerin ani ölümüyle sonuçlanan bir problemdir. Asıl sebebi Klostridyum perfringens adı verilen mikroorganizmadır. Fakat; besleme ile yakından ilgilidir. Hastalık kırağılı ot yiyen, anızda otlayan, ani yem değişikliği yapılan sürülerde ölümle sonuçlandığı için bir besleme hastalığı gibi algılanır. Halbuki aşılı hayvanlar için problem söz konusu değildir. Tedavisi yoktur. Tedavi şansı olmadan hayvanlar ölür. Tek çare aşılamadır.

Ve Diğerleri…

Yavru Atmaya Sebep Olan Hastalıklar:

Leptospiroz

Clamidiosis

Camphylobacteriosis

Coxiellosis

Bruselloz

Listeriosis

Yavru atmaya sebep olan bakteriyel ve viral hastalıklar klinik olarak birbirine karışır. Mutlaka laboratuvar tahlili istenmelidir. Adı geçen hastalıklar aynı zamanda zoonozdur **(İnsanlara bulaşabilir).**

Leptospiroz, kan işeme ve sarılıkla kendini gösterir. Antibiyotikle tedavisi mümkündür. Ancak; antibiyotikle belirtiler tedavi edilir. Hasta hayvan idrarıyla mikrobu yaymayı sürdürür. Aşılama yapılmalıdır.

Brucella melitensis mikroorganizmasının oluşturduğu Brusellosis (Bruselloz), için göze uygulanan REV 1 aşısı vardır. 3 ayın üzerindeki her yaşta koyun ve keçilere göze damlatılarak uygulanır. Tek doz yeterlidir.

Pasteurellosis:

Sık soluma ve öksürük ile kendini gösteren solunum yolu enfeksiyonudur. Antibiyotiklerle tedavisi mümkün olsa da nüksetme ihtimali vardır. Aşılama en etkili yöntemdir.

Mikrobu taşıyan yavrular emme esnasında annelerinin memesine etkini bulaştırabilirler. Bu durumda annelerde **"Pasteurella Mastitisi"** görülür.

Tetanoz:

Kırkım esnasında tetanoz mikrobu bulaşmasıyla ortaya çıkan, kasılmalarla kendini gösteren bir hastalıktır.

Aşısı vardır.

Kırkım esnasında oluşan kesik ve sıyrıkların oksijenli su ile temizlenmesi koruma bakımından en önemli yöntemdir.

Ayak Çürüğü (Piyeten):

Tırnakları çürüten, sürüde hızla yayılan, topallığa sebep olan hastalıktır. Önleyici olarak **"Kuru ve Temiz"** barınaklar, tırnakların uygun şekilde kesilmesi, ayak banyoları önerilir. Uğraştırıcı, hatta yılgınlık yaratıcı bir hastalıktır. Antibiyotiklerle tedavi etme girişimleri her zaman başarılı olmayabilir. Temiz ve kuru barınakların önemine kesinlikle inanmak şarttır. Aşılama denenebilir.

Tüylüce:

İki tırnak arası bölgede oluşan yangıdır. Anızda otlayan hayvanlarda tırnak arası bölgesinin zedelenmesi veya çakıl batması gibi durumlarda ortaya çıkar. Anatomik olarak o bölgede bir boşluk vardır. Yangı boşluğa yayılır. Tedavisi mümkündür.

Kazeöz, Lenfadenitis, Koyun Pseudotüberkülozu, Çıban, Cırtlak:

Lenf yumrularının apseli yangısıdır. Apse kalın bir kapsula içerisinde olup, irin miktarı çok azdır. Dolayısıyla açılıp irinin boşaltılması çare değildir. Ayrıca apsenin açılıp akıtılması yemlik kenarlarına etkenin bulaşmasını ve hastalığın yayılmasını hızlandırır. Apselerin açılması ile tedavi girişimleri tavsiye edilmez.

İlk iş olarak hastalar sağlamlardan ayrılmalıdır.

Aşılama uygun bir koruyucu yöntemdir.

Aşılamanın en az dört yıl sürdürülmesi gerekir. Aşı apseleri yok etmez.

Ektima:

Dudak kenarlarında yara ile ortaya çıkan viral bir hastalıktır. Çok bulaşıcıdır. Yem yemeyi engellediği için açlık sebebiyle ölüm meydana gelebilir. Aşılama tek çaredir.

Çiçek Hastalığı:

Göz kapaklarında şişme, burun akıntısı, vücudun tüysüz bölgelerinde kabartılar ile ortaya çıkan viral bir hastalıktır. Ölümcül olabilir. Derhal hastalar sağlamlardan ayrılmalıdır. Aşılama dışında çaresi yoktur.

Şap Hastalığı:

Bulaşıcı, viral etkenli bir hastalıktır. Ağız, ayak ve memelerde yaralarla ortaya çıkar. Aşılama yapmak gerekir.

PPR (Küçük Ruminantların Vebası), (Küçük Geviş Getirenlerin Vebası):

Viral etkenli öldürücü bir hastalıktır. Aşısı vardır. Tarım Bakanlığının denetiminde aşılama yapılması için ihbar etmek gerekir.

Kuduz:

Bazı bölgelerimizde görülen, virus etkenli, insanlara bulaşabilen, çok tehlikeli bir hastalıktır. Problemli bölgelerde sistemli ve sürekli aşılama yapılmalıdır.

Keçi Ciğer Ağrısı:

Öksürük, sık soluma, burun akıntısı, yüksek ateş ile kendini gösteren, öldürücü bir hastalıktır. Antibiyotiklerle tedavi edilebilir. Aşısı vardır. Bazen keçiler belirti göstermeksizin ölebilirler.

Enfeksiyöz Nekrotik Hepatit (Kara Hastalık, Kara Bohça):

Klostridyumlar ve karaciğer kelebeklerinin birlikte oluşturduğu öldürücü karaciğer yangısıdır. Aşılama ve kelebek mücadelesi yapılmalıdır.

Agalaksi (Süt Kesen):

Meme yangısı oluşturan, ölüme sebep olabilecek bir hastalıktır. Tedavi denenebilir. Ancak; çare aşılamadır.

Mastitis:

Agalaksi dışında da çeşitli mikropların sebep olduğu meme yangıları görülebilir. Antibiyotiklerle tedavisi mümkündür.

Aşısı olan mikroorganizmalara karşı aşı yapılması koruyucu önlem olarak uygundur. Otovaksin yapılabilir. Temizlik ve dezenfeksiyona dikkat edilmelidir.

Septisemi:

Yeni doğan yavruların ani ölümlere sebep olan bir hastalıktır. Doğuma 1 ay kala annelerin aşılanması, doğumu takiben antiserum uygulanması ile olumlu sonuçlar alınır. Ağız sütünün emildiğinden iyice emin olunmalıdır.

İshale Sebep Olan Enfeksiyonlar:

Coccidiosis (Koksidiyoz, Kanlı ishal)

Kanlı ishal ile kendini gösteren bu hastalıkta önemli konu, dikkatli bir biçimde dışkıları gözlemektir. Hızlı seyredip, kısa sürede büyük hasarlar yaratabilecek olan bu hastalığın tedavisi mümkündür. Özellikle suyla verilen ilaçlar kullanılarak tedavi edilebilir.

Cryptosporidiosis:

İshal sebebi olan bir enfeksiyondur. Tedavi için önerilen ilaçlar vardır. Aşısı yoktur. En uygun korunma yöntemi **"Temiz ve Kuru"** ilkesine her yerde uymaktır. Kirli ve nemli ortamlar hastalığın yayılmasını hızlandırır.

Salmonellosis:

Kuzularda ishale sebep olabilir. Öldürücü bir hastalıktır. Genellikle nakliye, kalabalık, yem değişikliği, kötü barınak gibi stres faktörlerinin ardından ortaya çıkar. Şiddetli ve kanlı ishal söz konusudur. Ikıntı ve sancı görülür. Bir haftalıktan büyük yavrularda daha çok rastlanır. Diğer ishallerle karışır. Kesin teşhis laboratuvar tahliliyle konulur. Antibiyotiklerle tedavisi mümkündür. Sıvı tedavisi ve yardımcı tedavilerle desteklenir, ayrıca erken müdahale edilirse tedavi şansı vardır. Kuzular aşırı su kaybından ölebilirler. Mikrop dışkı ile saçıldığı için çok tehlikeli bir hastalık olarak kabul edilir. **"Kuru ve Temiz"** ilkesi bu hastalık için de tamamen geçerlidir.

İç ve Dış Parazitler:

Kıl kurtları, şeritler ve karaciğer kelebeklerini iç parazitler olarak sayabiliriz. Ağızdan ilaçlar veya enjeksiyon olarak verilen ilaçlarla tedavileri mümkündür.

Dış parazitler deyince bit, pire, keneleri, uyuz etkenlerini ve sinekleri sayabiliriz. Sırta dökülen ilaçlar, banyo tarzında uygulanan ilaçlar mevcut olup, iyi sonuçlar alınır. Keçilerde banyo tarzı ilaçların tüy (kıl) yapısı sebebiyle daha yararlı olur.

Kellik (Trichophytosis), (Deride Mantar Enfeksiyonu) :

Deride tüy dökülmesi ile kendisini gösteren, hızla yayılabilen bir hastalıktır. Yemlere iyot katılması ve aşı yapılması ile önlenir. Lokal uygulamalar da denenebilir.

Hastaların sağlıklılardan ayrılması en akılcı yöntemdir. Bulaşmayı hızlandırıcı olabilecek alet ve malzemenin temizliği büyük önem taşır.

Mavi Dil Hastalığı:

Sineklerle bulaşan viral etkenli, öldürücü bir hastalıktır. Dil morarır. Ağız, burun ve dilde şişlikler, yaralar oluşur. Ayaklarda, tırnağın canlı doku ile birleştiği yerde kızarıklıklar, şişlikler meydana gelir. Aşılama dışında çaresi yoktur. sinek mücadelesi yapılırsa yararlı olur.

Delibaş Hastalığı (Coenurus cerebralis):

Bu hastalık köpek dışkısının bulaştığı otları yiyen koyunlarda görülür. Bir çeşit şerit (tenya) hastalığıdır. Beyinde sulanmaya sebep olur. Beyinde pembemsi su keseleri oluşur. Hayvanlar kendi etraflarında dönerler. Kesilen hayvanların beyinleri kesinlikle imha edilmelidir. Köpekler yerse bu problem hiç bitmez.

Genel Kurallar

1- Kuru ve Temiz

2- Hastaların sağlıklılardan ayrılması

3- Laboratuvar tahlili

4- Aşıların prospektüste yazıldığı şekilde uygulanması

5- Mastitisle mücadele için kuru dönemde meme içine kuru dönem için hazırlanmış antibiyotiklerin verilmesi

önerilir.

Ani zayıflama, günlük yaşamdan sapmalar, sürüden ayrı durma, sürünün gerisinde kalma, yürüyüş, dışkı, herhangi bir akıntı kesinlikle dikkate alınmalı, bu yönden gözlem yapılmalıdır.